

Kriza

Silvo Šinkovec

Besedo recesija si bodo mladi zapomnili, kot del svoje mladosti. Pogosto jo slišijo. Gospodarska kriza vihra kot orkan čez ves planet. Vse več ljudi je brez dela, vse več stisk se poraja. Sistemi, zgrajeni na veri v tržno gospodarstvo, se podirajo. Zatajil je človek. Propadajo banke, propadajo podjetja, v krizi so države. Bogataši izgubljajo velika premoženja. Sedaj se zavedajo, da njihovo premoženje ni nekaj trdnega, ampak milni mehurčki, ki se lahko kaj hitro razpočijo. Številke na papirju, katere so kupovali in prodajali, kar naenkrat ne predstavljajo ničesar. Kupovali so in prodajali, kot smo to delali otroci, ko smo si umišljali trgovino in so bili naši kupni kuponi navadno listje. Pred očmi svetovne javnosti se podirajo na laži zgrajeni posli.

Gradovi v oblakih, iluzija. Hudo je, ko si jih predstavljamo kot resnične in začnemo v njih tudi živeti. Predstave niso več povezane z resničnostjo in misli se ne ujemajo z resničnostjo sveta. Soočamo se s krizo na kognitivnem področju. Popačene predstave ustvarjajo lažno zaupanje. To je nevarno.

Svet je opazoval sojenje Josefu Fritzlu v Avstriji. Spraševali smo se, kako je mogoče, da se incest na tak način dogaja v sodobni civilizaciji; kako je ta mož mogel toliko let prikrivati vso družinsko tragedijo. Zgroženi smo bili, ker se je to dogajalo, ne da bi za to vedeli sosede. Zgroženi smo bili tudi, ker državne strukture z vsem znanjem in denarjem, ki ga država namenja socialni, šolstvu in zdravstvu, o takem dogodku leta in leta ne vedo nič ali ne ukrepajo ustrezno. Hkrati pa vsak, kdor brska po internetu, ve, da je na tam ponujenih tisoče in tisoče pedofilskih in incestnih fotografij in filmov. Kdo posreduje? Katera država temu posveča dovolj pozornosti? Koliko žrtev bo še potrebnih, da se bomo prebudili iz etične otopelosti? Kriza. Še ena. Etična. Današnja družba je daleč stran od filozofije človekovih pravic, ko je svet verjel, da lahko uveljavi spoštovanje vsakega človeka. Sodobne državne strukture sicer res legalno preganjajo zlorabo človeka, dejansko pa se na tem področju malo ukrepa. Imamo zakonodaje, toda ni pregona.

Kot pri bančništvu. Bankirji so vedeli, da ni kritja pri mnogih poslih, pa so vendar ustvarjali ogromne dobičke. Umišljene. Dokler je to šlo. Sedaj se je ustavilo. Če goljufa eden, se ne pozna. Toda, ko je goljufija sistemska, je ogrožen sistem. Sistemi, ki imajo v sebi laž, ne morejo obstati. Vsak, ki je vedel za goljufijo in je naprej sodeloval v igri, je tiho računal na svoj dobiček. In je pristal na sistem laži.

Kriza je dober čas za premislek; z Laurencem Kohlbergom, Joachimom Bauerjem in drugimi ljudmi, ki so se zavzeli za etiko. Kdor je etičen, ima pogoje za dobre in trajne medsebojne odnose. Kohlberg je prisegal na pravičnost kot najpomembnejšo vrednoto. Resnica, dobrota, spoštovanje, poštenost, sočutje, sodelovanje, odpuščanje, hvaležnost so temeljne vrednote. Tudi v poslovnem svetu, v spolnem življenju, v politiki, na ulici, na zabaviščih. Laž pa je vedno laž, goljufija je vedno goljufija, prevara je prevara, zloraba je zloraba, poniževanje je poniževanje, umor je umor. Besede izražajo natančne pomene naših dejanj. Presojati moramo sami. Smo svobodni in imamo svojo vest. Izbiramo svoje vedenje. Vsak človek je odgovoren za svoja dejanja.

Katere vrednote predstavljamo otrokom v družinah in šolah? Vsi soustvarjamo pogled na svet in soustvarjamo družbo. Vsi smo odgovorni za krizo in vsi lahko kaj storimo, da bi iz nje izšli boljši ljudje, da bi si ustvarjali boljše pogoje za sobivanje. Toda že Kohlberg je videl, da ni dovolj kognitivno spoznanje. Potrebno je imeti moč, da človek tudi ravna etično. Pomembno je, da lažne razlage in iluzije zamenjamo s tem, kar daje in ohranja življenje. Kot je stari Jona pridigal Ninivljanom. Po čem si bodo mladi zapomnili krizo: po polomu ali po preobrazbi?